

PARTNERSTVÍ PRO MÍR

K některým jeho aspektům

Doba, která uplynula od přijetí tohoto programu na vrcholné schůzce NATO 10.-11. ledna 1994 v Bruselu, nám umožňuje přenést se od jednostranného, ať již euforického nebo na druhé straně poněkud frustrovaného pohledu k realitě.

Tento vcelku stručný program je výsledkem velmi pečlivého rozboru politické i bezpečnostní situace v Evropě a lze o něm říci, že je uměním možného. Více totiž současná situace a její předpokládaný vývoj v dohledné budoucnosti neumožňuje.

Priorita zde patří zásadním politickým hlediskům, jejichž rámec je daleko širší, než jsou představy a tužby malé středoevropské země. Tuto skutečnost si mnozí komentátoři u nás dosti dobře neuvědomili. Přitom evropská dimenze tohoto rámce byla rozšířena ještě o dimenzi transatlantickou.

Zde je nutno přejít od obecného ke konkrétnímu. Evropa je v současné době množinou států, které se od sebe výrazně liší velikostí, geostrategickou polohou, výkonností ekonomiky, tradicemi, kulturou i mentalitou obyvatelstva. Řada z nich je přitom ve stadiu hlubokých politických a ekonomických přeměn. Tato situace přináší s sebou dvě rozdílnosti - rozdílnost zájmů a hlavně rozdílnost intenzity vlivu na další dění v Evropě. Jinými slovy z hlediska mezinárodně-právního jsou všechny státy rovnoprávné, z praktického hlediska však nejsou rovné.

Přesto však lze zařadit evropské státy z hlediska bezpečnosti do čtyř kategorií.

* *První z nich tvoří 14 evropských států NATO*, které se vyznačují fungujícím demokratickým systémem a jejichž bezpečnost je zajištěna zárukami, vyplývajícími z členství v paktu.

* *Do druhé kategorie patří klasické neutrální státy*, především Švýcarsko, Rakousko, Švédsko, Finsko, jejichž demokratický systém je nesporný, nepoživají však bezpečnostních záruk, bez nichž se v minulosti vcelku obešly.

* *Třetí kategorií tvoří postkomunistické státy*, nazývané též „novými demokratiemi“, které se nemohou vykázat ani pevně zakotveným demokratickým systémem, který je v nich v různém stadiu vývoje, ani bezpečnostními zárukami, procházejí však obdobím plným rizik. Jelikož nejsou schopny zajistit si plnou bezpečnost vlastními silami a prostředky, usilují o získání mezinárodně-právních záruk.

* Konečně *do čtvrté kategorie patří Rusko*, které prochází rovněž obdobím přeměn a rizik, o svoji bezpečnost je však schopno postarat se samo. Je státem, rozkládajícím se na dvou kontinentech, s velkým počtem obyvatelstva, značnými

přírodními zdroji a s druhým největším počtem jaderných zbraní na světě. U Ruska nutno perspektivně počítat i s tím, že pokud jeho rozpad nebude dále pokračovat, dojde zde i k určitému vzestupu národního sebevědomí, usilujícímu o překonání celospolečenského úpadku. Zde je ovšem i nebezpečí vzednutí vlny šovinismu a imperiálních ambicí.

Podíváme-li se na tento obraz Evropy očima globální politiky Spojených států, dojdeme nutně k závěru, že právě Rusko je jejich největší starostí. Opakuje se zde do značné míry, avšak za jiných podmínek, situace po ukončení 2. světové války, kdy Spojené státy usilovaly o to, aby pomohly Evropě ekonomicky a tím ji učinily méně náchylnou k levicovému radikalismu („Marshallův plán“) a aby si z největšího nepřítele - Německa - udělaly postupně přitele, což se i podařilo.

Nyní jde tedy o to, udělat totéž vůči Rusku. Pro americkou politiku je všestranně výhodnější mít Rusko v rodině evropských států a zajistit tak i svůj vliv, než jej mít mimo. Znamenalo by to vytvořit novou bipolaritu, i když v jiném poměru sil, než byla předchozí, se všemi důsledky z toho vyplývajícími, jako je nové rozdělení Evropy, nové zbrojení, jaderná hrozba a všeobecná nejistota, nehledě na další výdaje s tím spojené.

Z tohoto hlediska nutno chápat i podporu v oblasti ekonomické a politické, která je poskytována reformním kruhům. Z toho také vyplývá poznatek, že specifická váha Ruska je v politice USA vyšší než ostatních evropských postkomunistických států.

Vychází z toho i politická část programu Partnerství pro mír. Je nabídnut všem státům, členům Severoatlantické konsultační rady a ostatním členským státům Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Zde je zjevné úsilí o jeho celoevropské pojetí s cílem dosáhnout v budoucnosti celoevropského bezpečnostního systému. Takový systém není možný bez zásady komplexnosti. V této souvislosti si nelze představit, že evropský bezpečnostní systém by končil někde na východních hranicích Polska, Slovenska a Maďarska. To by byl právě jen určitý symptom nebezpečné bipolarity.

Nelze zapomenout ani na transatlantickou dimenzi evropské bezpečnosti, kterou skýtá americká přítomnost v Evropě a její vliv na situaci. Minulost ukázala, že Evropané již dvakrát v tomto století nebyli schopni sami vyřešit své problémy. Nakonec to vždy rozhodly USA. Vezmeme-li pak v úvahu výše zmíněnou variabilitu zájmů a vlivu evropských států a jejich rozpory, nelze vyloučit opětné otřesy starého kontinentu. Proto nutno pokládat americkou přítomnost za stabilizující prvek v případě, že některý evropský stát by zneužil svého vlivu k rozvinutí svých mocenských ambicí.

Politická část programu Partnerství pro mír dává jeho účastníkům právo konzultace s NATO v případě ohrožení jejich integrity, politické nezávislosti a bezpečnosti. Neposkytuje mu však bezpečnostní záruky ani okamžitou pomoc v případě ohrožení. Směřuje však k otevřenosti v oblasti vojenských rozpočtů a k zajištění demokratické kontroly ozbrojených sil, která je ve všech demokraciích realizována parlamentní cestou.

Poměrně bohatý je program v oblasti vojenské. Lze jej ovšem charakterizovat jako program malých kroků, směřujících k postupnému ujednání názorů

a kompatibilitě ozbrojených sil. Jednotlivé detaily a body tohoto programu byly dostatečně frekventovány v našich sdělovacích prostředcích a není nutno je vypočítávat, spíše je třeba upozornit na to, co v komentářích není obsaženo, případně některé aspekty blíže vysvětlit.

Předně je celý program nazván Partnerstvím pro mír, tedy nikoliv pro válku. Nejde tedy ještě o stadium vojenského spojení, ani o společné strategicko-operativní plánování pro případ ozbrojeného konfliktu. Z toho rovněž vyplývá, že z něj nelze vyvodit právo dosud nečlenských států podílet se na práci Výboru pro plánování obrany a už vůbec ve Výboru pro jaderné plánování NATO.

V oblasti vojenské spolupráce půjde tedy zásadně o společnou přípravu na dvoustranném základě ve prospěch případného zasazení vojenských jednotek v operacích na udržení míru pod patronací OSN.

Zde je nutno zdůraznit, že pro NATO neexistuje žádný mezinárodně-právní podklad pro samostatnou iniciativní vojenskou činnost mimo území členských států a severního Atlantiku. Zásahy ve prospěch mírových operací jsou realizovatelné pouze podle rozhodnutí generálního tajemníka OSN na základě doporučení Rady bezpečnosti a na žádost států v postižené oblasti - vše v intencích příslušných ustanovení Charty OSN.

Proto nepůjde ve vojenské oblasti Partnerství pro mír o společná cvičení velkých svazů nebo svazků, na která byla laická i odborná veřejnost v naší zemi zvyklá za dob Varšavské smlouvy a která znamenala vyvedení celých divizí a rámcově i polních a leteckých armád. Půjde o cvičení malých jednotek na stupni četa - rota maximálně prapor, které mohou být pojaty jako stavební kameny případných vyšších jednotek a dále o cvičení malých jednotek vojskového letectva. Jejich cílem bude postupné zvyšování kompatibility jednotek především v oblasti metod výcviku, taktiky, velení, řízení a logistiky, vše za podmínky jazykové přípravy a školení velitelského sboru, včetně plánování, přípravy a vyhodnocení uvedených cvičení. Řídící štáby ve vzájemné součinnosti s příslušnými orgány štábu ozbrojených sil NATO.

Zásadně budou muset být jednotky připraveny na specifické úkoly v rámci mírových operací OSN, které zpravidla pozůstávají z:

- oddělení sporných nebo bojujících stran,
- strážní služby,
- pozorování a hodnocení situace,
- ochrany vlastních objektů,
- poskytování humanitární pomoci a ochrany civilnímu obyvatelstvu postižené oblasti,
- pomoci při živelných pohromách.

Jen výjimečně by mohlo jít o konkrétní bojové akce pozemních sil, a to především v případě obrany proti napadení.

Za zamyšlení stojí i finanční problematika projektu. Všechny akce, prováděné vlastními jednotkami, si financuje příslušný partnerský stát z vlastních prostředků. To se týká i styčné skupiny důstojníků, vysílané do štábu ozbrojených sil NATO v Evropě. Zásada úspornosti vyžaduje, aby jen toto poslední opatření bylo

z finančního hlediska akcí navíc. U společných cvičení a jiných akcí je účelné vycházet z toho, aby se kryly s běžně plánovanou přípravou ozbrojených sil v rámci rozpočtu.

Uspornost není jen požadavkem chudých států střední a východní Evropy. Řídí se jí i vojenská organizace NATO. Je známo, že parlamenty všech států Aliance vyvíjejí silný tlak na snížení vojenských rozpočtů a že toho i dosáhly s poukazem na rozpad Varšavské smlouvy a nemožnost nenadálého útoku hromadných pozemních sil a letectva, jakož i výrazné změny vojenského potenciálu Ruska. Snížování rozpočtů na obranu je zvláště markantní v USA, Spojeném království a Německu, jakož i v menších evropských státech NATO. K tomu přistupuje i obtížné období dlouholeté hospodářské recese, která v mnoha aspektech přechází v krizi. V konkrétních ukazatelích se projevují úspory ve snížení počtu vojsk v Evropě, kde například na území Německa zůstane pouze 100 000 amerických, 15 000 francouzských a 35 000 britských vojáků a Bundeswehr, který měl dosáhnout v závěru roku 1994 stavu 370 000 mužů, bude snížen dodatečně o dalších 20 000. Dále dochází ke stahování amerického letectva a taktických jaderných zbraní.

Přitom nelze očekávat, že NATO bude financovat všechny součinnostní akce, jako tomu bylo doposud. Již v Partnerství pro mír se projevuje požadavek na konkrétní podíl nových partnerů, což je i začátek cesty ke skutečnému spojení, v němž se od každého účastníka vyžaduje přiměřený příspěvek. V tomto smyslu je systém postupných kroků do značné míry výhodný, protože transformující se ekonomiky „nových demokracií“ by požadavky, vyplývající z plného členství, plnily patrně jen se značnými obtížemi.

Míra a úspěšnost rozvoje programu Partnerství pro mír závisí na individuálním přístupu každého státu, jemuž byl nabídnut. Nastává období uzavírání dvoustranných smluv. Na jedné straně to vyžaduje odpovědný a promyšlený přístup každého účastníka na bázi reality a vlastních možností s chladnou rozvahou a bez emocí, na druhé straně i celkový přehled o vztahu a činnosti ostatních účastníků. Teprve spojení obou těchto pohledů vytvoří skutečný podklad pro hodnocení účinnosti celého projektu ve směru celoevropského pojetí bezpečnostní problematiky.

Je zde ovšem i další aspekt uvedeného projektu, a to přítomnost ozbrojených sil NATO ať již v jakémkoliv rozsahu a složení, na našem území. Naše veřejnost je po zkušenosti z minulosti na tento aspekt značně citlivá. Z tohoto hlediska by bylo třeba:

- aby Poslanecká sněmovna ČR zaujala k problému jasné stanovisko v duchu Ústavy ČR a
- dosáhnout toho, aby přiměřeným a rozumným způsobem bylo sdělovacími prostředky veřejnosti vysvětleno, že nejde o nějakou masivní a dlouhodobou přítomnost cizích vojsk, ale o dočasnou účast na jednorázových akcích s omezenými cíli a krátkou dobou trvání.

I tak však zůstane ještě jedna citlivá otázka. Jde o případnou účast německých jednotek. Bylo by v každém případě lepší, aby se společných akcí ze strany NATO

zúčastnily jednotky jiných států než Německa alespoň do doby, pokud nezmizí reminiscence minulosti.

Celkové hodnocení projektu Partnerství pro mír již vlastně politici různých stupňů vyslovili, když prohlásili, že jde o první krok správným směrem, tj. směrem k získání bezpečnostních záruk s vlastním podílem na společné obraně. Nelze však zapomínat na to, že **projekt je směřován tak, aby bylo dosaženo celoevropské bezpečnosti, a nejen dílčí bezpečnosti jednotlivých vybraných států**, a že bezpečnostní politika NATO je zaměřena daleko velkoryseji, než jsou představy či zájmy České republiky.

Z tohoto hlediska nemůže obstát ani tvrzení, které se stalo již jakousi šablonou našich bezpečnostních úvah a které trvá na geostrategické důležitosti území České republiky. Z širšího hlediska je totiž naše republika jen součástí stře-doevropského geostrategického prostoru a její hlavní bezpečnostní riziko spočívá v tom, že by se za určitých okolností mohla stát součástí „nárazníkového pásma“. To by však znamenalo návrat do situace, kterou si jistě nikdo nepřeje.